

Registro Nr.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS

FONDAS NR. 6 (SA)

**SEIMO KOMISIJA AUGUSTAVO M. SENIŪNO ŠANIAVSKIO
PALIKIMO KLAUSIMUI NAGRINĖTI
СЕЙМОВАЯ КОМИССИЯ ПО ДЕЛУ НАСЛЕДНИКОВ
СТАРОСТЫ ГОР. АВГУСТОВА ШАНЯВСКОГО**

DEKRETŲ KNYGŲ

APYRAŠAS NR. 1

**CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1776 m.
LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS**

**PAŽYMA APIE SEIMO KOMISIJOS AUGUSTAVO M. SENIŪNO ŠANIAVSKIO
PALIKIMO KLAUSIMUI NAGRINĖTI FONDA NR. 6 (SA)**

2026-03- Nr. A7-

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

Abiejų Tautų Respublikos (toliau – ATR) Seimas – aukščiausias Lietuvos ir Lenkijos bendros valstybės – įstatymų leidimo ir valstybinės valdžios organas, veikęs 1569–1795 m. Iš viso 1569–1793 m. įvyko 173 Seimai: XVI a. – 30, XVII a. – 93, XVIII a. – 50¹. Dauguma ATR Seimų vyko Varšuvoje. Nuo 1673 m. kas trečias Seimas turėjo vykti Lietuvoje, Gardine. XVIII a. šios taisyklės nebuvo tiksliai laikomasi, į Gardiną Seimai suvažiuodavo rečiau, bet visgi 1744, 1752, 1784 ir 1793 m. Seimai jame posėdžiavo. Neeilinių Seimų sušaukimo laikas ir trukmė įvairavo, jie, išskyrus 1793 m. Seimą Gardine, vykdavo Varšuvoje².

Seimo posėdžiuose būdavo parengiami ir priimami įstatymai visais ATR vidaus gyvenimo ir jos santykių su užsienio valstybėmis klausimais, kaip pavyzdžiui ypač svarbūs valstybės gyvenime mokesčių įstatymai, kariuomenės išlaikymo, teismų darbo ir kiti įstatymai; taip pat tvirtinamos sutartys su kitomis valstybėmis. Seimas rinko naują valdovą, turėjo įgaliojimus numatyti užsienio politikos kryptis, išklausti užsienio šalių pasiuntinius, nors XVIII a. šie įgaliojimai slydo iš jo rankų. Vidaus gyvenimo srityse Seimas teikė sutikimus įbajorinti (nobilituoti), tik Seime valdovas galėjo suteikti svarbiausias valstybės pareigyles, tiek Lenkijos, tiek Lietuvos. Be to, Seimas turėjo kai kurių vykdomosios valdžios šakų (iždininkų, etmonų) veiksmų priežiūros įgaliojimus, priimdamas jų ataskaitas, bei ypatingos svarbos atvejais – teisinės valdžios, kurią vykdė Seimo teismas, pirmininkaujant valdovui – įgaliojimus³.

ATR Seimus galima skirstyti į eilinius (*zwyczajny*) ir neeilinius, arba ypatinguosius (*nadzwyczajny*). Jų sušaukimo ir darbo tvarka skyrėsi, nors jų paskirtis buvo ta pati, tik sprendimus lemdavo apibrėžtos aplinkybės. Kas dveji metai (poriniais metais) būdavo šaukiami eiliniai ATR Seimai. Šios tvarkos nebūdavo laikomasi mirus valdovui ar kitokiais išskirtiniais atvejais. Susidarius ypatingai, pavojų valstybei keliančiai būklei, būdavo šaukiami neeiliniai ATR Seimai. Tokie Seimai

¹ MAČIUKAS, Žydrūnas, „Abiejų Tautų Respublikos Seimo darbas ir sudėtis“, https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35526&p_k=1 [žiūr. 2026-03-18].

² KIAUPA, Zigmantas, *Lietuvos istorija t. 2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)* (Vilnius, 2018), p. 258.

³ Ten pat, p. 257.

valdant Augustui III buvo sušaukti 1736, 1750 ir 1761 m., o valdant Stanislovui Augustui – 1767–1768, 1773–1775 ir 1793 m.⁴

1773–1775 m. ATR Seimas pasižymi ne tik neeilinio, bet ir susikonfederavusio bei delegacinio Seimo bruožais. Darbas susikonfederavusiuose Seimuose vyko laikantis konfederacijose priimtų nuostatų – tai buvo priemonė išjudinti valstybės ir visuomenės pertvarką. Tokių Seimų nebuvo galima išardyti, o dauguma sprendimų turėjo būti priimami balsų dauguma. 1773–1775 m. Seimas laikomas ir delegaciniu, nes jame buvo sudaryta 97 asmenų delegacija, kuri rengė Seimo nutarimus. Kelis kartus pratęstas Seimas susirinkdavo tik patvirtinti delegacijos parengtų nutarimų⁵.

Seimuose buvo leidžiami ir visai ATR skirti įstatymai, ir atskirai vienai iš jos valstybių. Jau 1590 m. Seime Lietuvos įstatymai buvo surašyti atskirai. Tai buvo daroma po daugelio sėkmingų Seimų. Atskiri Lenkijos ir Lietuvos įstatymai buvo reikalingi, nes per visą ATR gyvavimo laikotarpį liko nesuvienoditų jų valstybinio gyvenimo pavidalų ir teisės normų⁶.

1775 m. Varšuvoje buvo paskelbta 1773–1775 m. ATR Seimo priimtų nutarimų (dar vadinamų konstitucijomis) publikacija, prie kurios taip pat pridėtos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) konstitucijos⁷. Vienas iš nutarimų buvo susijęs su komisijos, skirtos išspręsti ginčą dėl Augustavo seniūno Stanislovo Šaniavskio palikimo, sudarymu. S. Šaniavskis ėjo Augustavo seniūno pareigas 1736–1739 m.⁸ Jis mirė 1765 m., nepalikęs palikuonių⁹.

1773–1775 m. ATR Seimo priimtas nutarimas skelbė: „Siekiant išspręsti ginčą, vykstantį tarp velionio bajoro Stanislovo Šaniavskio, Augustavo seniūno, paveldėtojų dėl tėvoninio ir motininio turto paveldėjimo, nagrinėtą įvairiose institucijose ir kompromisiniame teisme, o dabar pradėtą nagrinėti šioje konfederacijoje, galutiniam sprendimui dėl minėtos paveldėjimo teisės ir pretenzijų į kilnojamąjį bei nekilnojamąjį turtą, esantį Lenkijos Karalystėje ir Lietuvos Dižiojoje Kunigaikštystėje, priimti ir užbaigti – įsteigiame komisiją“¹⁰. Į komisijos sudėtį įėjo 22 asmenys:

⁴ KIAUPA, Zigmantas, *Lietuvos istorija t. 2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)* (Vilnius, 2018), p. 257.

⁵ *Chronologia sejmów polskich 1493–1793* zestawił i wstępem poprzedził Władysław Konopczyński (Kraków, 1948), p. 167; KIAUPA, Zigmantas, *Lietuvos istorija t. 2: Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)* (Vilnius, 2018), p. 257, 265.

⁶ KIAUPA, Zigmantas, „Abiejų Tautų Respublikos Seimas 1569–1793 m.“, *Parlamentarizmas Lietuvoje* (Vilnius, 2020), p. 32.

⁷ *KONSTITUCYE W. X. LITEWSKIEGO NA SEYMIE EXTRAORDYNARYJNYM WARSZAWSKIM W Roku 1773. Kwietnia 19. Dnia zaczętym, a w roku 1775. Kwietnia 11. Dnia skończonym UCHWALONE* (Warszawa: Drukarnia J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX Scholarum Piarum, 1775).

⁸ WIŚNIEWSKI, Jerzy, „Dzieje osadnictwa w pow. augustowkim od XV do końca XVIII wieku“, *Studia i materiały do dziejów Pojezierza Augustowskiego* praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Antonowicza (Białystok, 1967), p. 229.

⁹ *Opisy parafii diecezji wileńskiej z 1784 roku t. 2: Dekanat Mińsk* opracowali Józef i Maria Maroszek (Białystok, 2009), p. 152.

¹⁰ „Sprawa między Sukcessorami Urodz. Szaniawskiego Starosty Augustowskiego“, *KONSTITUCYE W. X. LITEWSKIEGO NA SEYMIE EXTRAORDYNARYJNYM WARSZAWSKIM...*, p. 193.

pirmininkas Lenkijos kancleris ir Poznanės vyskupas Andrius Młodziejovskis, komisarai – Inovroclavo vaivada Andrius Moścenski, Smolensko vaivada Juozapas Sosnovskis, Naugarduko vaivada Andrius Niesiolovskis, Mazovijos kaštelionas Teodoras Śidlovskis, Żarnovskio kaštelionas Simonas Śidlovskis, Racionžo kaštelionas Chrizostomas Krajevskis, Lietuvos pakancleris Joachimas Chreptavičius, Gardino vėliavininkas Juozapas Jelskis, Chencino pavieto pastalininkis Stanislovas Gozimirskis, Varšuvos žemės ir pilies teismų raštininkas Motiejus Sobolevskis, Mozyriaus žemės teismo raštininkas Ignotas Lenkevičius, Lydos pilies teismo teisėjas Juozapas Stripalkovskis, Breslaujos pilies teismo teisėjas Boguslavas Duninas Tomaševičius, Naujamiesčio pilies teismo teisėjas Juozapas Chojnackis, Chencino pilies teismo teisėjas Simonas Malčevskis, Žečycos pilies teismo teisėjas Mykolas Prušanovskis, Bobrovníkų seniūnas [Petras] Suminskis, Berznyko seniūnas Tadas Zynievas, Smolensko pastalininkis Andrius Malčevskis, Slanimo pastalininkis Dominykas Gluchovskis, Oršos pastalininkis Paulius Bartoševičius ir Kulmo žemės medžioklininkas Felicijonas Novickis¹¹.

Šis nutarimas numatė, kad visi komisarai, gavę kvietimus ir susirinkę į Varšuvą nustatytu laiku, turėjo duoti priesaiką (tie, kurie dar nebuvo prisiekę). Atlikę ją Varšuvos pilies teisme, jei susirinktų bent penki asmenys, pirmininkaujant Poznanės vyskupui ir Lenkijos kancleriui A. Młodziejovskiui, jie turėjo išspręsti Augustavo seniūno S. Šaniavskio palikimo bylą, nepalikdami nieko neišnagrinėto¹².

Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomas 1776 m. ATR Seimo komisijos dekretas byloje dėl Augustavo seniūno S. Šaniavskio palikimo – Slavensko dvaro su Berezinos palivarku, Kračino arba Bratkovščiznos palivarko, Rudnios dvaro ir kitų žemės valdų Ašmenos bei kitur – paveldėjimo tarp S. Šaniavskio paveldėtojų ir įpėdinių bei LDK išdo raštininko Giliarijaus Nornickio¹³. Komisija posėdžiavo Varšuvoje daugiau nei keturias savaites – nuo gegužės 20 d. iki birželio 21 d. Ji peržiūrėjo visus pateiktus dokumentus ir ankstesnių teismų sprendimus bei galutinai nusprendė, kam ir kokiomis dalimis turės priklausyti velionio Augustavo seniūno S. Šaniavskio kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas.

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

¹¹ Ten pat.

¹² Ten pat.

¹³ LVIA, f. 6 (SA), ap. 1, b. 1 (Gorb. 18688).

1852 m. balandžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo“¹⁴. Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės išdo buvo skirta 2300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

1776 m. ATR Seimo komisijos dekretas byloje dėl Augustavo seniūno S. Šaniavskio palikimo įrašytas į papildomą N. Gorbačevskio senųjų aktų rankraštinį katalogą (Gorb. Nr. 18688), todėl galima manyti, kad jis pateko į Vilniaus centrinį senųjų aktų archyvą 1873–1914 m. laikotarpiu. Šis papildomas rankraštinis katalogas didžiąja dalimi sudarytas iš bylų, į archyvą patekusių 1873–1914 m., ir neįtrauktų į 1872 m. spausdintą N. Gorbačevskio katalogą.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl gražintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Po antrojo pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdam šį potvarkį, 1949–1951 m. fondui „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ buvo suteiktas Nr. 6 (SA).

1957 m. sausio 1 d. Vilniuje buvo įsteigtas LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas, kuriam iš LTSR centrinio valstybinio archyvo buvo perduoti senieji aktai, tame tarpe ir fondas „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“. Šio fondo apyrašui Nr. 1 priklausė vienas apskaitos vienetas – 1776 m. dekretų aktų knyga.

1976 ir 1980 m. Lietuvos TSR centriniame valstybiniame istorijos archyve atlikus fondo Nr. 6 (SA) „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą, buvo nustatyta, kad šiam fondui pagal papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą priklauso 1 byla (Gorb. Nr. 18688).

¹⁴ Полное собрание законов Российской империи, Собрание 1825–1887, т. 27, ч. 1, № 26126, с. 228-230, https://nlr.ru/e-res/law_r/search.php [žiūr. 2026-03-18].

2026 m. naujai sudarius fondo Nr. 6 (SA) „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ apyrašą Nr. 1, jame faktiškai yra 1 apskaitos vienetas (Gorb. Nr. 18688).

Iš viso fonde Nr. 6 (SA) „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ yra 1 apskaitos vienetas, sudarytas 1776 m.

Dekretų knygų apyrašas Nr. 1

Iš naujo patyrinti ir pertvarkyti senuosius aktus imtasi, norint ištaisyti papildomame rankraštiniame N. Gorbačevskio senųjų aktų kataloge pastebėtus bylos aprašymo trūkumus ir netikslumus. 2026 m., sudarant naują fondo Nr. 6 (SA) „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ apyrašą Nr. 1, buvo atlikti šie darbai:

- 1) bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas;
- 2) bylos priklausymo fondui nustatymas;
- 3) dokumentų tikslių chronologinių ribų nustatymas;
- 4) bylos antraščių lietuvių ir rusų kalbomis sudarymas;
- 5) naujo numerio suteikimas apskaitos vienetai.

Naujai sudarytame fondo Nr. 6 (SA) „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ apyraše Nr. 1 į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą įrašyta byla gavo naują apskaitos numerį, tačiau šalia lieka nurodytas ir ankstesnis N. Gorbačevskio katalogo numeris.

Fondo Nr. 6 (SA) apyrašo Nr. 1 byla – dekretų aktų knyga. Joje įrašytas ATR Seimo komisijoje nagrinėtos bylos dėl Augustavo seniūno Šaniavskio palikimo turinys, eiga ir skelbiamas teismo nuosprendis. Dekretas sudarytas 1776 m. gegužės 20 d. – birželio 21 d.

Apyrašo Nr. 1 bylą Nr. 1 (Gorb. Nr. 18688) sudaro ATR Seimo komisijos dekretas byloje dėl Augustavo seniūno S. Šaniavskio palikimo – Slavensko dvaro su Berezinos palivarku, Kračino arba Bratkovščiznos palivarko, Rudnios dvaro ir kitų žemės valdų Ašmenos pavieta bei kitur – paveldėjimo tarp S. Šaniavskio paveldėtojų ir įpėdinių bei LDK izdo raštininko Giliarijaus Nornickio. Dekretas patvirtintas aštuonių ATR Seimo komisijos narių parašais ir jų signetų raudono vaško antspaudais. Dekretą surašė raštininkas Grigalius Moravskis¹⁵.

¹⁵ LVIA, f. 6 (SA), ap. 1, b. 1 (Gorb. 18688), p. 438.

Istoriografijoje aprašomas S. Šaniavskio paveldėtojų ir G. Nornickio ginčas dėl Slavensko dvaro Ašmenos pavieta paveldėjimo. XVII a. pab. Slavenskas priklausė Zuchorskių giminei, vėliau trys seserys Zuchorskaitės – Sofija, Barbora ir Scholastika – ištekėjo už trijų Vilniaus vaivadijos raktininko Petro Šaniavskio sūnų: Kazimiero, Juozapo ir Teodoro, ir Slavensko dvaras kaip kraitis perėjo Šaniavskių nuosavybėn. Slavensko paveldėtojas, Augustavo seniūnas S. Šaniavskis – Juozapo Šaniavskio sūnus – miršta be palikuonių 1765 m., ir jo palikimą turėjo paveldėti Šaniavskių giminės atstovai. Tačiau atsirado dar vienas pretendentas į S. Šaniavskio palikimą – LDK izdo raštininkas G. Nornickis – Antano ir Elžbietos Zuchorskaitės Nornickių sūnus. Prasidėjo ilgai trukęs teismo procesas, tačiau galiausiai abi pusės sutiko spręsti ginčą Naugarduko kompromisiniame teisme, kuris, vadovaujant Smolensko kaštelionui Tadui Bužinskiui kaip superarbitrui, įvyko 1767 m. (teismo dekretas surašytas 1767 m. birželio 5 d.). Teismą laimėjo Šaniavskiai ir siekė teisėtai perimti Slavensko valdymą.

Tačiau G. Nornickis nenusileido ir neteisėtai užėmė ne tik visą Slavensko raktą, bet ir kitą S. Šaniavskio palikimą, valdydamas jį beveik dešimt metų ir nepaisydamas teismo sprendimų Šaniavskių naudai. Atsakydami į tai, Šaniavskiai 1774 m. birželio 24 d., pasitelkę bajorus, surengė puolimą prieš Slavenską: įvyko mūšis, po kurio jie užėmė Slavensko pilį. Galiausiai 1775 m. ATR Seimas pripažino Slavenską Šaniavskių nuosavybe, tačiau, nepaisant to, Nornickiai nenustojo su jais bylinėtis. 1778 m. G. Nornickis pakartotinai pradėjo teismo procesą dėl Slavensko valdymo. Teisminiai ginčai tęsėsi tol, kol Slavenskas perėjo Joachimo Chreptavičiaus nuosavybėn¹⁶.

Fondo Nr. 6 (SA) apyrašo Nr. 1 bylos fizinio stovio ir datų ypatybės nurodytos lentelės pastabų skiltyje. Dekretas surašytas lenkų kalba. Tvarkant apyrašą Nr. 1 sudarytos naujos bylos antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos bylos chronologinės ribos ir lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 6 (SA) „Seimo komisija Augustavo m. seniūno Šaniavskio palikimo klausimui nagrinėti“ apyrašą Nr. 1 įrašytas 1 apskaitos vienetas, sudarytas 1776 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
patarėja mokslo klausimais

Violeta Pansevič

¹⁶ „Słowieńsk“, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* t. 10 (Warszawa, 1889), p. 834; *Powiat oszmiański: materiały do dziejów ziemi i ludzi* cz. 1 zebrał i wydał Czesław Jankowski (Petersburg, 1896), p. 263-265; *Opisy parafii diecezji wileńskiej z 1784 roku* t. 2: *Dekanat Mińsk* opracowali Józef i Maria Maroszek (Białystok, 2009), p. 152; „Словенск“, <http://vilejski-uezd.by/xfa-blog-entry/po-mestam-predkov-ili-istoriko-geograficheskij-slovník-ch-2.218/> [žiūr. 2026-03-19].

ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 6
«СЕЙМОВАЯ КОМИССИЯ ПО ДЕЛУ НАСЛЕДНИКОВ
СТАРОСТЫ ГОР. АВГУСТОВА ШАНЯВСКОГО»
I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

Сейм Речи Посполитой (далее – РП) – высший орган законодательной и государственной власти общего государства Литвы и Польши, действовавший в 1569–1795 гг. Всего в 1569–1793 гг. состоялось 173 Сейма: в XVI в. – 30, в XVII в. – 93, в XVIII в. – 50. Большинство Сеймов РП состоялось в Варшаве. С 1673 г. каждый третий Сейм должен был проводиться в Литве, в Гродно. В XVIII в. это правило соблюдалось не строго: Сеймы

собирались в Гродно реже, однако в 1744, 1752, 1784 и 1793 гг. они там всё же проходили. Сроки созыва и продолжительность внеочередных сеймов варьировались; они, за исключением сейма 1793 года в Гродно, проходили в Варшаве.

На заседаниях Сейма разрабатывались и принимались законы по всем вопросам внутренней жизни РП и её отношений с иностранными государствами, в том числе особенно важные для государства законы о налогах, содержании войска, работе судов и другие; а также утверждались договоры с другими государствами. Сейм избирал нового правителя, имел полномочия определять направления внешней политики, принимать послов иностранных государств, хотя в XVIII в. эти полномочия ускользали из его рук. В сфере внутренней жизни Сейм давал согласие на пожалование шляхетства (нобилитацию), только в Сейме правитель мог присваивать важнейшие государственные должности как в Польше, так и в Литве. Кроме того, Сейм обладал полномочиями по надзору за деятельностью некоторых ветвей исполнительной власти (казначеев, гетманов), принимая их отчеты, а в особо важных случаях – и функции судебной власти, которую осуществлял суд Сейма под председательством правителя.

Сеймы РП можно разделить на очередные (*zwyczajny*) и внеочередные, или чрезвычайные (*nadzwyczajny*). Порядок их созыва и работы различался, хотя назначение было одинаковым, а принимаемые решения определялись конкретными обстоятельствами. Очередные Сеймы РП созывались каждые два года (в чётные годы). Этого порядка не придерживались в случае смерти правителя или при иных исключительных обстоятельствах. В случае возникновения чрезвычайной, угрожающей государству ситуации созывались внеочередные Сеймы. Такие Сеймы при правлении Августа III были созваны в 1736, 1750 и 1761 гг., а при Станиславе Августе Понятовском – в 1767–1768, 1773–1775 и 1793 гг.

Сейм РП 1773–1775 гг. отличался не только внеочередным характером, но и чертами конфедерационного и делегационного сейма. Работа конфедерационных сеймов велась в соответствии с нормами, принятыми в конфедерациях, – это было средством активизировать преобразования государства и общества. Такие сеймы не могли быть распущены, а большинство решений принималось большинством голосов. Сейм 1773–1775 гг. считается также делегационным, поскольку в его составе была создана делегация из 97 человек, готовившая постановления сейма. Несколько раз продлевавшийся сейм собирался лишь для утверждения решений, подготовленных делегацией.

На сеймах принимались как законы, распространявшиеся на всю РП, так и отдельно для каждой из её составных частей. Уже на сейме 1590 г. законы Великого княжества Литовского (далее – ВКЛ) были записаны отдельно. Это было сделано после ряда успешно проведённых сеймов. Раздельные законы для Польши и Литвы были необходимы, поскольку на протяжении всего существования РП сохранялись различия в формах государственного устройства и правовых нормах.

В 1775 г. в Варшаве была опубликована публикация постановлений Сейма РП 1773–1775 гг. (также называемых конституциями), к которой были добавлены конституции ВКЛ. Одно из постановлений касалось создания комиссии для разрешения спора о наследстве старосты августовского Станислава Шанявского. Он занимал должность августовского старосты в 1736–1739 гг. С. Шанявский умер в 1765 г., не оставив потомства.

Постановление Сейма РП 1773–1775 гг. гласило: «С целью разрешения спора между наследниками покойного дворянина Станислава Шанявского, старосты августовского, относительно наследования имущества по отцовской и по материнской линиям, рассмотрение которого велось в различных инстанциях и в компромисарском суде, а ныне начато в данной конфедерации, для окончательного решения по указанным правам на наследство и претензиям на движимое и недвижимое имущество, находящееся в Королевстве Польском и ВКЛ, учреждаем комиссию».

В состав комиссии входило 22 человека: председатель — канцлер великий коронный и епископ познанский Андрей Млодзиевский; комиссары — воевода иновроцлавский Андрей Мощенский, воевода смоленский Иосиф Сосновский, воевода новогрудский Андрей Несёловский, каштелян мазовецкий Феодор Шидловский, каштелян жарновский Симон Шидловский, каштелян рацёнжский Хризостом Краевский, подпканцлер литовский Иоахим Хрептович, хорунжий гродненский Иосиф Ельский, подстолий Хенцинского повета Станислав Гозимирский, писарь Варшавского земского и гродского судов Матвей Соболевский, писарь Мозырского земского суда Игнатий Ленкевич, судья Лидского гродского суда Иосиф Стрипалковский, судья Браславского гродского суда Богуслав Дунин-Томашевич, судья Новогрудского гродского суда Иосиф Хойнацкий, судья Хенцинского гродского суда Симон Мальчевский, судья Речицкого гродского суда Николай Прушановский, староста бобровницкий Пётр Суминский, староста берзницкий Фаддей Зыньев, писарь смоленский Андрей Мальчевский, писарь слонимский Доминик Глуховский, писарь оршанский Павел Бартошевич и ловчий Кульмской земли Фелициан Новицкий.

Постановление предусматривало, что все комиссары, получившие вызовы и прибывшие в Варшаву в установленное время, должны были принести присягу (те, кто ещё не присягнул). После её принесения в Варшавском земском суде, при условии присутствия не менее пяти человек, под председательством епископа познанского и канцлера великого коронного Андрея Млодзиевского, они должны были рассмотреть дело о наследстве старосты августовского С. Шанявского, не оставляя ничего неразрешённым.

В Литовском государственном историческом архиве хранится декрет комиссии Сейма РП 1776 г. по делу о наследстве старосты августовского С. Шанявского – о наследовании имения Словенск с фольварком Березина, фольварка Крачино или Братковщизна, имения Рудня и других земельных владений в Ошмянском повете и в других местах – между наследниками С. Шанявского и литовским казначейским писарем Гиларием Норницким. Комиссия заседала в Варшаве более четырёх недель — с 20 мая по 21 июня. Она рассмотрела все представленные документы и решения предыдущих судов и окончательно решила, кому и в каких долях должно принадлежать движимое и недвижимое имущество покойного старосты августовского С. Шанявского.

СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА

Сведения о фонде

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ «об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов». Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи, должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2300 рублей, а его деятельность контролировало министерство народного просвещения Российской империи.

Декрет комиссии Сейма РП 1776 г. по делу о наследстве старосты августовского С. Шанявского внесён в дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского (№ 18688), поэтому можно предполагать, что он поступил в Виленский центральный архив древних актов в период 1873–1914 гг. Этот дополнительный рукописный каталог в

значительной степени составлен из дел, поступивших в архив в 1873–1914 гг. и не включённых в печатный каталог Н. Горбачевского 1872 г.

В XX в. прошедшие мировые войны и оккупации болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. После второй мировой войны дела Виленского центрального архива древних актов перешли в ведение Центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание, в 1948–1951 гг. фонду «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского» был присвоен № 6.

1 января 1957 г. в Вильнюсе был учреждён Центральный государственный исторический архив Лит.ССР, в который из Центрального государственного архива были переданы древние акты, в том числе фонд «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского». В описи № 1 фонда № 6 значилась одна единица хранения — декретовая книга 1776 года.

В 1976 и 1980 годах в Центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского». В результате проверки было установлено, что этому фонду по дополнительному рукописному каталогу древних актов Н. Горбачевского принадлежит 1 дело (Горб. № 18688).

После составления в 2026 году новой описи № 1 фонда № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского» в ней учтена 1 (одна) единица хранения.

Итого, в фонде № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского» имеется 1 единица хранения, составленная в 1776 г.

Первая опись фонда № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского»

Недостатки и неточности в описании дел дополнительного рукописного каталога древних актов Н. Горбачевского явились стимулом для исследований древних актов. При

составлении в 2026 г. новой описи № 1 фонда № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского» были проведены следующие работы:

1. проверка наличия и физического состояния дел, ведение точного фактического учёта древних актов;
2. фондирование;
3. уточнение хронологических рамок документа;
4. составление заголовков дела на литовском и русском языках;
5. перешифровка дела.

В результате проверки установлено, что в описи № 1 фонда № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского» имеется 1 (одна) единица хранения. Это дело, внесённые в дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского, получило новый инвентарный номер, однако рядом указан и его прежний номер из каталога Н. Горбачевского.

Дело описи № 1 фонда № 6 по виду документа является декретовой книгой. В ней излагается суть и процесс в комиссии сейма РП рассматриваемого дела о наследстве старосты августовского С. Шанявского и выносятся судебное решение. Декрет составлен в период с 20 мая по 21 июня 1776 г.

Дело № 1 (Горб. № 18688) описи № 1 состоит из декрета комиссии сейма РП по делу о наследовании имущества старосты августовского С. Шанявского – имения Словенск с фольварком Березина, фольварка Крачино или Братковщизна, имения Рудня и других земельных владений в Ошмянском повете и в других местах – между наследниками С. Шанявского и литовским казначейским писарем Гилярием Норницким. Декрет подтверждён подписями восьми членов комиссии сейма РП и красными сургучными отпечатками их сигнетов. Декрет составил писарь Гилярий Моравский.

В историографии описывается спор между наследниками С. Шанявского и литовскогым казначейским писарем Гилярием Норницким о наследовании имения Словенск в Ошмянском повете. В конце XVII в. Словенск принадлежал роду Зухорских, позднее три сестры Зухорские – София, Варвара и Схоластика – вышли замуж за трёх сыновей ключника Виленского воеводства Петра Шанявского: Казимира, Иосифа и Теодора, и имение Словенск как приданое перешло в собственность Шанявских. Наследник Словенска, староста августовский С. Шанявский – сын Иосифа Шанявского – умер без потомков в 1765 г., и его наследство должно было перейти представителям рода Шанявских. Однако появился ещё один претендент на

наследство С. Шанявского – литовский казначейский писар Гилярий Норницкий, сын Антона и Эльжбеты Зухорских Норницких. Начался длительный судебный процесс, однако в конечном итоге обе стороны согласились рассмотреть спор в Новогрудском компромисарском суде, который под руководством смоленского каштеляна Фаддея Бужинского в качестве суперарбитра состоялся в 1767 г. (декрет суда составлен 5 июня 1767 г.). Суд выиграли Шанявские и стремились законно вступить во владение Слщвенском.

Однако Г. Норницкий не уступил и незаконно занял не только всю крепость Словенск, но и другие части наследства С. Шанявского, управляя ими почти десять лет и игнорируя судебные решения в пользу Шанявских. В ответ Шанявские 24 июня 1774 г., заручившись поддержкой дворян, организовали нападение на Словенск: произошёл бой, после которого они захватили словенский замок. В конечном итоге в 1775 г. Сейм РП признал Словенск собственностью Шанявских, однако, несмотря на это, Норницкие не прекратили судебные разбирательства с ними. В 1778 г. Г. Норницкий повторно инициировал судебный процесс по вопросу управления Словенском. Судебные споры продолжались до тех пор, пока Словенск не перешёл в собственность Иоахима Хрептовича.

Особенности дат документа, физического состояния и состава дела описи № 1 фонда № 6 указаны в таблице, в колонке «примечания». Декрет написан на польском языке. В описи № 1 также составлены новые заголовки дела на литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документа и количество листов.

Всего в описи № 1 фонда № 6 «Сеймовая комиссия по делу наследников старосты гор. Августова Шанявского» имеется 1 единица хранения, составленная в 1776 г.

Советник по научным вопросам
Отдела распространения информации

Виолета Пансевич